

NR-NYTT

MEDLEMSBLAD FÖR FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER
BULLETIN OF THE ASSOCIATION OF SCANDINAVIAN PAPER HISTORIANS
MITTEILUNGEN VON DEM VEREIN NORDISCHER PAPIERHISTORIKER

Årg. 8 1980, Mars

ISSN 0348-9531

Nr 1

Redaktionens adress: Ing Erik Witting, Torngatan 64, S-54200 MARIESTAD

TVÅ PAPPERSMAKARVISOR

Fullt medveten om att jag rör mig på ett för mig vilt främmande område dristar jag mig dock till att beröra ett ämne, som i princip - enligt min mening - blivit rätt obeaktat inom vår krets. Det kan visst hända att det finns flera än undertecknad, vars musikaliska kunnande är i svagaste laget eller vilka, som man här i landet brukar säga, "har förfrusit sina musiköron". (Intresset för eget musicerande togs av mig redan vid ca 7 års ålder, då föräldrarna i all sin omtänksamhet satte mig att hos en sträng speltant öva skalor på piano.) Gärna hör jag däremot på musik, d v s melodisk sådan eller sådan den förekom i min ungdom, och helst även, om det gäller sång, med förstäelig text. Vissa teknologivisor på gamla schlagermelodier kan ännu vid tillfälle ringa i mina öron. En cellulosa-smakarvisa från gamla tider har jag upptecknad från studietiden, men den kan ju här förbises, för den är på finska. Min tanke här var närmast att påminna om vissa (opolitiska) pappersmakarsånger, av vilka det tydligen inte finns något större förråd. (Vår goda ordförande, som ju är fackman på området, kan ju rätta till min uppfattning om den är fel.)

Min första kontakt med en verklig pappersmakarvisa härrör för övrigt från IPH:s kongress N:o V i Ambert (Auvergne) i maj 1963, där vid ett tillfälle en då 82 år gammal pappersmakare, fader Mathevon, drog en urgammal, fransk pappersmakarsång. Melodin var kanske inte så smittande, åtminstone blev den inte i mitt minne; framförandet var ju inte heller så särdeles högt travande, men stämningen på platsen var genuin och gav mersmak. När jag kom hem vände jag mig därför per brev till arrangören av kongressen, M Peraudeau, som även var eldsjäl i den lokala organisationen "Feuille blanche", och frågade om det eventuellt finns noter och text i tryck av denna visa. Glädjande nog fick jag med returposten ett vackert kolorerat notblad, t o m på handgjort "Richard de Bas"-papper, en produkt från det "levande franska pappersmuséet" vi hade besökt. Tillfället ifråga hade tydligen också tilltalat dåvarande presidenten för IPH, Henk Voorn, som senare i nr 39 av hartsfirman Hercules reklamtidsskrift "The Paper Maker" för 1970 detaljerat berättade om samma tillfälle, samt tillade att han 5 år senare, år 1968, återigen varit i Ambert och att fader Mathevon, då alltså 87 år gammal, ännu dragit samma gamla visa. (Hans artikel var för övrigt illustrerad med ett foto, taget av undertecknad, där père Mathevon är personen i mitten, med brillor.)

På våra NPH-möten har vi ju några gånger hört vår egen "ålderspresident" Harry Ericson sjunga en pappersmakarvisa med svensk text, vars noter och text jag härmed efterlyser. Melodin förefaller så lätt att t o m under-tecknad skulle kunna lära sig den, men texten är självfallet därvid helt nödvändig.

Här i Finland har jag endast en enda gång påträffat något i den vägen, men det är uppenbarligen ingen visa utan en primitiv hyllningsdikt till Granfors pappersbruks ära. Knappast har den heller varit tänkt som någon arbetssång, även om man kanske kunde hitta på någon lämpad melodi därtill. Författaren var en enkel österbottnisk "kvinna av folket", som kallades "Pali-Maja". (Hennes dikter ingår i en samling: Pali-Majas folkdikter, samlade av I Eriksson-Smeds och I O I Rancken, Vasa, 1882.) Hennes kväde om Granfors går i 11 strofer, men jag återger här blott de två bästa:

Till tusende andra beqwämliga ting
behöfwes wäl papper all' werlden omkring.
Dess nytta så kunde jag aldrig beskrifwa,
om jag skull' min öfriga lifstid fördrifwa.
Zirater och prydnung, som göres deraf,
och alla behofwer dem känner ej jag.

Men vore ej papper, det herrliga werk,
min' gode patroner, på orden nu märk!
Då finge wi pennor och trycken utöda,
de lefwande kunskaper blefwe då döda.
Arbeta då flitigt båd' mästar' och dreg!
och gör ej den synden att wara fåfäng.

Om mina funderingar finner genklang bland NPH-medlemmarna så kanske vi i sinom tid får "Harrys visa" och eventuellt även andra liknande avtryckta här - så hoppas åtminstone

K.K.K.

Mannen i mitten är père Mathevon, Ambert (Auvergne). Maj 1963.

LA CHANSON DES PAPETIERS

AU PÉLERIN DE L'ESPRIT

ÉDITION COLBERT

PARIS

LA CHANSON DES PAPETIERS

Air ancien recueilli par Henri CHARLIER

*Adopté par LA FEUILLE BLANCHE, Association de Amis
du Papier, des Arts et des Industries graphiques français*

De bon ma-tin je me suis le

-vé. Vivent les gar-çons pa-pe-tiers, de bon ma-

tin je me suis le-vé, Vive la feuille blan-

-che, Vivent les garçons papetiers qui

font leur Tour de France

2me couplet

A la cuve je suis allé,
Vivent les garçons papetiers,
A la cuve je suis allé,
Vive la feuille blanche,
Vivent les garçons papetiers
Qui font leur Tour de France

3me couplet

Vingte (sic) cinq porses j'y ai levés,
Vivent les garçons papetiers,
Vingte (sic) cinq porses j'y ai levés,
Vive la feuille blanche,
Vivent les garçons papetiers
Qui font leur Tour de France

4me couplet

Dans mon jardin je suis allé,
Vivent les garçons papetiers,
Dans mon jardin je suis allé,
Vive la feuille blanche,
Vivent les garçons papetiers
Qui font leur Tour de France

5me couplet

Une rose j'y ai coupé,
Vivent les garçons papetiers,
Une rose j'y ai coupée,
Vive la feuille blanche,
Vivent les garçons papetiers
Qui font leur Tour de France

6me couplet

A ma mie je l'ai donnée,
Vivent les garçons papetiers,
A ma mie je l'ai donnée,
Vive la feuille blanche,
Vivent les garçons papetiers
Qui font leur Tour de France

7me couplet

Elle m'a bien remercié,
Vivent les garçons papetiers,
Elle m'a bien remercié,
Vive la feuille blanche,
Vivent les garçons papetiers
Qui font leur Tour de France

Nous avons recueilli à Longchaud, dans la vallée de Laga (1) des lèvres d'un papetier, M. Jean Mathevon, l'antique chanson des papetiers que nous transcrivons ci-dessus. Elle se chantait surtout, tout au moins en ces cinquante dernières années, à la quête des œufs que faisaient les gamins au premier samedi de mai.

Lorsqu'elle était chantée dans une assemblée, les vieux donnaient en cadence du talon de leurs sabots sur le plancher pour imiter le bruit des maillets battants le chiffon dans les cuves.

Ces maillets vont par trois; ils ont donc un rythme ternaire qu'il est très piquant de superposer au rythme de la chanson. Il faut donner à peu près trois coups de talon pour deux croches. Telle est la délicatesse artistique de ces inventions populaires.

Cette chanson ne progresse que d'un vers par couplet; le reste est commun à tous les couplets.

On lève la feuille de son feutre lorsqu'elle sort de la presse. La *porse* est d'environ cent vingt feuilles. C'est de ces paquets de feuilles humides qu'on met d'un coup sous la presse pour exprimer l'eau. Après chaque feuille, on place un feutre. Vingt-cinq porses, c'est le travail ordinaire d'une bonne journée. Comme la journée commençait à minuit, le papetier avait du temps à donner à son jardin; du temps, sinon des forces, car le métier était dur. Ces jardins s'étagent en terrasses derrière les moulins, c'est un charme du pays. Il y a aussi toujours des roses et toujours des jeunes filles pour les recevoir.

(1) Laga en patois veut dire « l'eau ».

PAPPERSVISA FRÅN SMÅLAND

(ur Silverbladet årg 11, 1974, jubileumsnummer, s 40)

M Zedig

1. I-fall att Ni vill hö-ra på jag sjung-a vill en li-ten vi-sa det

mig då ej för-tän-kas må att pap-pe-ret jag öns-kar pri- sa

2. Förutan papper vilken nöd, vårt hela liv det blev eländigt,
nog kan man leva utan bröd, men papper är för oss nödvändigt
3. Boktryckarn hade då gunås, med all sin konst ej någon lycka,
ty sätta kunde han förstås, men aldrig utan papper trycka.
4. Och Bellman, Runeberg, Tegnér, varmed har deras ära vunnits,
ej någon tänkt på dem numer, om icke något papper funnits.

Musikdirektör Maja Zedig, som upptecknat visan, är dotter till pappersmästaren vid Tumba Bruk Albert Zedig. A 2, som bl a varit anställd vid de småländska pappersbruken i Gransholm och Lessebo, kom år 1915 till Tumba, där han kvarstannade till sin pensionering år 1941.

Det är högst sannolikt att dottern Maja hört sin far sjunga denna visa och då gjort uppteckningen.

Sign K K K efterlyser på annat ställe i detta häfte vad han kallar "Harrys visa" med hänsyftning till äldermannen inom NPH, Harry Ericson, som vid högtidliga tillfällen glatt sina vänner genom att sjunga ovanstående visa.

Stavern på 1600-tallet

DATERINGEN AV ET KART

AV

Gunnar Christie Wasberg

Deutsche Zusammenfassung:

STAVERN IM 17. JAHRHUNDERT. DIE DATIERUNG EINER KARTE. Von G C Wasberg.

Ein kurzer Blick auf die Karte genügt, um uns darüber Aufschluss zu geben, wie relativ isoliert Norwegen vom übrigen Europa gewesen sein muss. Die Hafenstädte an der Skagerrak-Küste sind trotzdem nicht so weit von den europäischen Zentren entfernt. Heutzutage beträgt der Abstand zwischen Frederikshavn in Nord-Jylland und Larvik nur wenige Fahrstunden. Diese Stadt liegt an einem breiten, offenen und für die Schifffahrt günstigen Fjord.

Auf der westlichen Seite liegt die Brunlaneshalbinsel in vorgeschobener Position, hier gab es Handelszentren mit Verbindungen zu den römischen Handelsstädten nahe der Rheinmündung. An der Einfahrt zum Larvik-Fjord finden wir von der Mitte des 18. Jahrhunderts an den Flottenstützpunkt Stavern, später Fredriksvern, heutzutage wieder unter dem Namen Stavern.

Es spricht für die strategische Lage Staverns, dass dieser Ort 1675 zum norwegischen Ausgangspunkt für die Postverbindung mit Dänemark wurde. Es war Norwegens Statthalter Ulrik Frederik Gyldenlöve, dem es gelang, dieses durchzusetzen. Vor diesem Zeitpunkt wurde die Post auf dem Landweg durch Schweden befördert. Der Ort hatte seine Festungswerke schon seit Ende des 17. Jahrhunderts, schon lange vor der Errichtung des eigentlichen Flottenstützpunktes. Jedoch wissen wir wenig über diese frühen Anlagen. Eine Zeichnung aus der Bibliotheque Nationale zu Paris aus dem Jahre 1685 zeigt eine Anlage weiter innen im Fjord.

Trotzdem besitzen wir eine Karte über die älteste Festung vom Ende des 17. Jahrhunderts. Unter keinen Umständen hat es sich hierbei um die Festung gedreht, die im Jahre 1687 auf der jetzigen Zitadellinsel angelegt wurde und weiterhin bewahrt ist.

Von der letztgenannten besitzen wir möglicherweise einen Grundriss auf der Karte, die sich ursprünglich in der Handbibliothek Seiner Majestät, des Königs zu Kopenhagen befand, nunmehr aber im Riksarkivet zu Oslo aufbewahrt wird.

Das Problem hat darin bestanden, wie alt wohl diese Karte sein kann. Hier tritt die papierhistorische Forschung uns helfend zur Seite. Es zeigt sich nämlich, dass das Wasserzeichen uns darüber belehrt, dass das Papier

zwischen 1700 und 1707 angefertigt wurde. Dieses wiederum bedeutet, dass die Karte ungefähr 50 Jahre älter ist als eine andere Festungskarte, die wir auf das Jahr 1757 zurückführen können. Die Untersuchung resultiert somit in der folgenden Konklusion:

Die Festung, welche auf der Pariser Zeichnung abgebildet ist, muss im Inneren des Fjords bei der Stadt Larvik, und zwar auf der Westseite, gelegen haben.

Eine undatierte Karte hat ein Wasserzeichen, welches zeigt, dass das Papier kurz nach 1700 gemacht ist. Die Karte muss also die jetzige Festung in ihrer ersten und ältesten Form aufweisen. Eine spätere Karte lässt sich auf 1757 datieren, und hier befinden wir uns auf sicherem historischem Grund.

Unter Zuhilfenahme der Filigranologie (der Lehre von den Wasserzeichen) haben wir uns die Grundlage für eine nähere Betrachtung der verschiedenen Stadien geschaffen, die eine interessante Festungsanlage während wichtiger Epochen nordischer Geschichte durchgemacht hat.

ooo000ooo

I

Et blikk på kartet er nok til å fortelle oss hvor relativt isolert Norge må ha vaert i forhold til resten av Europa. Havnebyene langs Skagerak-kysten er likevel ikke så langt unna de europeiske sentrer. Idag er det bare få timers ferjetur mellom Fredrikshavn nord i Jylland og Larvik. Denne byen ligger ved en bred, åpen fjord med gode innseilingsmuligheter. På vestsiden stikker Brunlaneshalvøya ut, her var allerede i jernalderen handelssentre med kontakten til romerrikets handelsbyer nær Rhinmunningen. Ved innseilingen til Larviksfjorden finner vi fra midten av 1700-tallet flåtestasjonen Stavern, senere Fredriksvern, i våre dager igjen med navnet Stavern.

Det forteller noe om Staverns strategiske posisjon at dette stedet i 1675 ble det norske utgangspunkt for postforbindelsen til Danmark. Det var Norges statholder, Ulrik Frederik Gyldenløve, som fikk satt dette igjennom. Før den tiden gikk posten landeveien gjennom Sverige.

Selv om denne forbindelsen i og for seg var grei nok, kunne den langt fra sies å være farefri. Ut for Stavern og langs Brunlanes-kysten utgjør Rakkebåene en havets kirkegård der tallrike skuter har funnet sitt siste hvilested. Stedet hadde forøvrig sine festningsverker allerede fra slutten av 1600-tallet, lenge før selve flåtestasjonen. Men vi vet lite om disse tidlige anlegg.

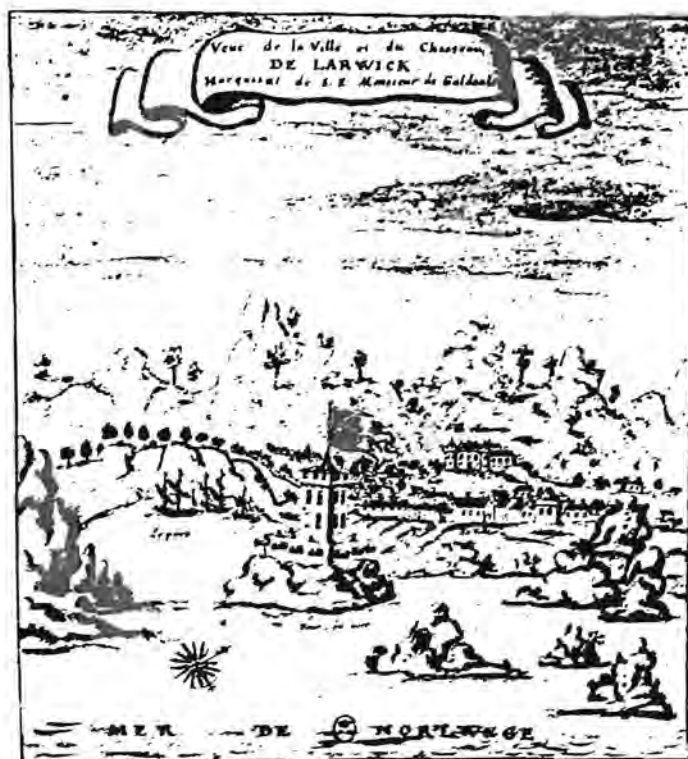
Vi har likevel materiale vi kanskje kan bruke til å sammenligne med. I Bibliotheque Nationale, Paris, et av verdens største og kvalitativt rikeste biblioteker, finnes et bilde med underskriften: Larvik. Veüe de la Ville du Chasteau DE LARWICK Marquisat de S.E. Monsieur de Guldenlew.

Tre steder er saerlig merket: Le chateau, Le port, La Ville, Tour du port, Mer de Nortwege.

Herregården, en praktfull bygning i tre, ser vi til høyre på bildet som derfor ikke kan vaere eldre enn 1677, då denne bygningen ble innviet. Det er ellers som vanlig dengang mange geografiske unøyaktigheter. Største problem dreier seg likevel om den festningen en ser midt på bildet, med et høyt tårn og plassert i havneinnløpet. Det finnes ingen slik større øy inne i Larviksfjorden.

Riktignok forteller Ludvig XIV's diplomat, Marquis de Torcy, som i 1685 ble mottatt av Christian V i Herregården, om et batteri av tømmer, med enkelte stykker kanoner, som ga salutt. Det kunne videre tenkes å stemme med det fort som Gyldenløve i 1677 lot oppføre på hva man senere kalte Citadell-øya ved Stavern. Øya legger jo faktisk ved innløpet til Larviksfjorden. Flere forskere har vaert inne på den tanken.

Ikke under noen omstendigheter har dette dreiet seg om den festning som var under anlegg på den nåvaerende Citadelløya i 1787 og er bevart fremover. Ti år før hadde Gyldenløve derimot latt bygge der et blokus av tre med kanoner omgitt av pallisader. Det kostet helt nøyaktig 358 riksdaler og 58 skilling, ingen stor sum for et festningsverk, selv om arbeidskraften kan ha vaert utkommandert og dermed gratis. Anlegget var imidlertid så ubetydelig at det overhodet ikke nevnes i den danske

Larvik

Tekst i kartusjen: Veüe de la Ville et du Chasteau DE LARWICK Marquisat de S. E. Monsieur de Guldenlew.

Stedsangivelser: le chasteau | Le port | La Ville | Tour du port | MER DE NORTWEGE.

rapporten fra Christian V's besøk. Det fremgår utrykkelig av den foreliggende beretning at det var festningen inne i Larvik som ga salutt. Hvor denne kan ha ligget, skal vi ikke gå særlig inn på i vår forbindelse. Men vi har senere beskrivelser av rester av et tårn nederst i bydelen Langestrand, nær der Stavernsveien passerer noen fjellknatter ved den nåvaerende bygrense. I så fall er det ikke noen øy vi ser, men en av disse små kollene. I det minste bør vi da oppgi de teorier som har vært fremsatt om dette lille fortet som det første anlegg på Citadelløya. Noe helt annet er at jernverket i Larvik, det største i Norge, også trengte et fremskutt forsvar, helt ute i fjordmunningen. Så ble det nødvendig å befeste Stavern-området.

Dette var da innledning til befestningene på det vi nå kaller Citadelløya. Det er da ikke det samme anlegg som vi vet var under arbeid i 1687 og er bevart videre fremover.

III

Dette siste har vi muligens et grunnriss av i kartet som opprinnelig befant seg i H.M. Kongens håndbibliotek i København, og nå befinner seg i Riksarkivet, Oslo. Problemet har bestått i hvor gammelt dette kartet kan være. Her kommer den papirhistoriske forskning oss til hjelp. Det viser seg nemlig at vannmerket forteller at papiret er laget mellom 1700 og 1707. Dette betyr igjen at kartet er ca 50 år eldre enn et annet festningskart vi kan datere fra 1757. Trekker vi konklusjonen på denne undersøkelse, blir den da som følger:

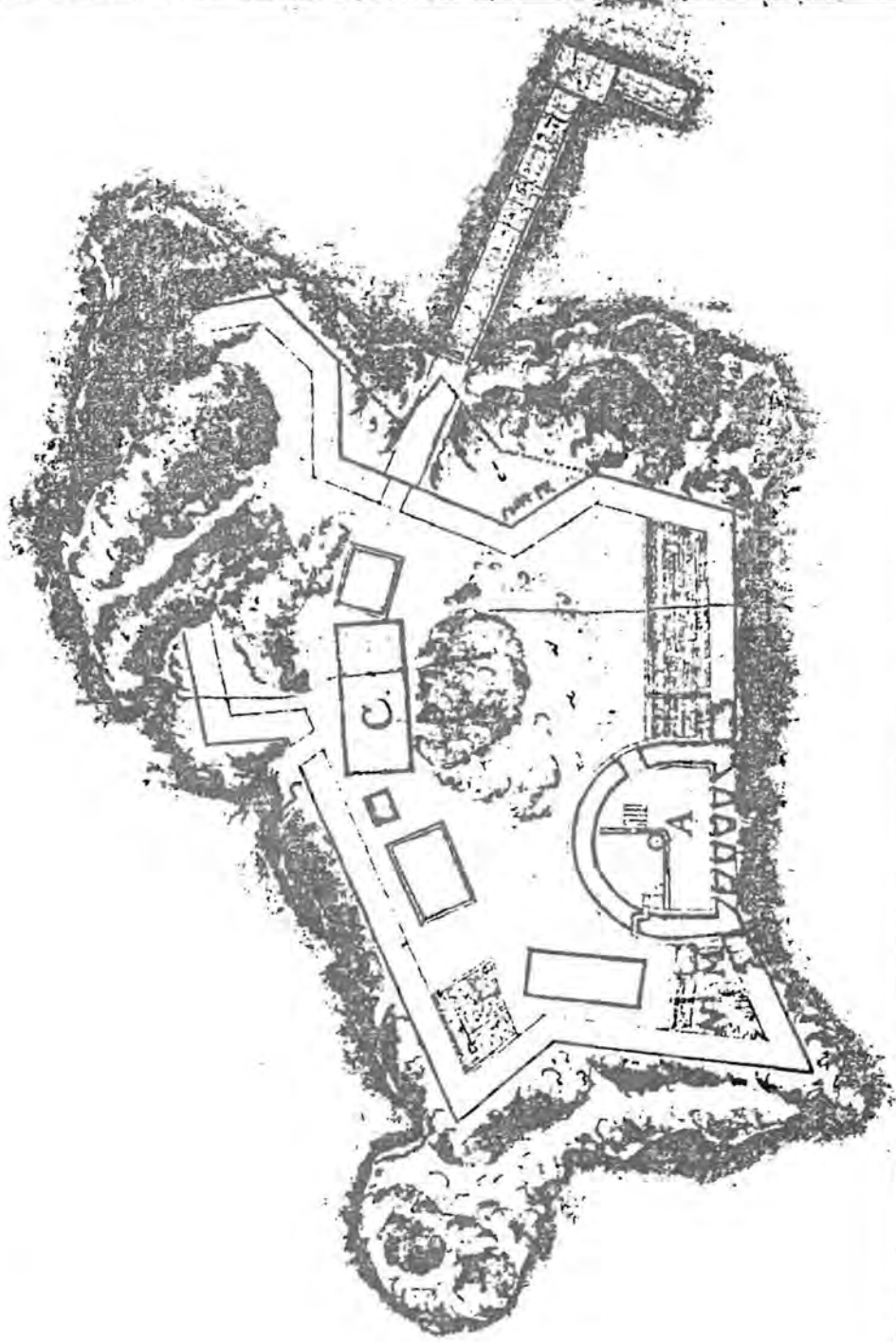
Den festningen som er avbildet på Pariser-tegningen må ha ligget inne ved byen Larvik, på vestsiden.

Et udatert kart har et vannmerke som viser at papiret er laget kort etter 1700. Kartet må vise nåvaerende festning i sin første og eldste skikkelse.

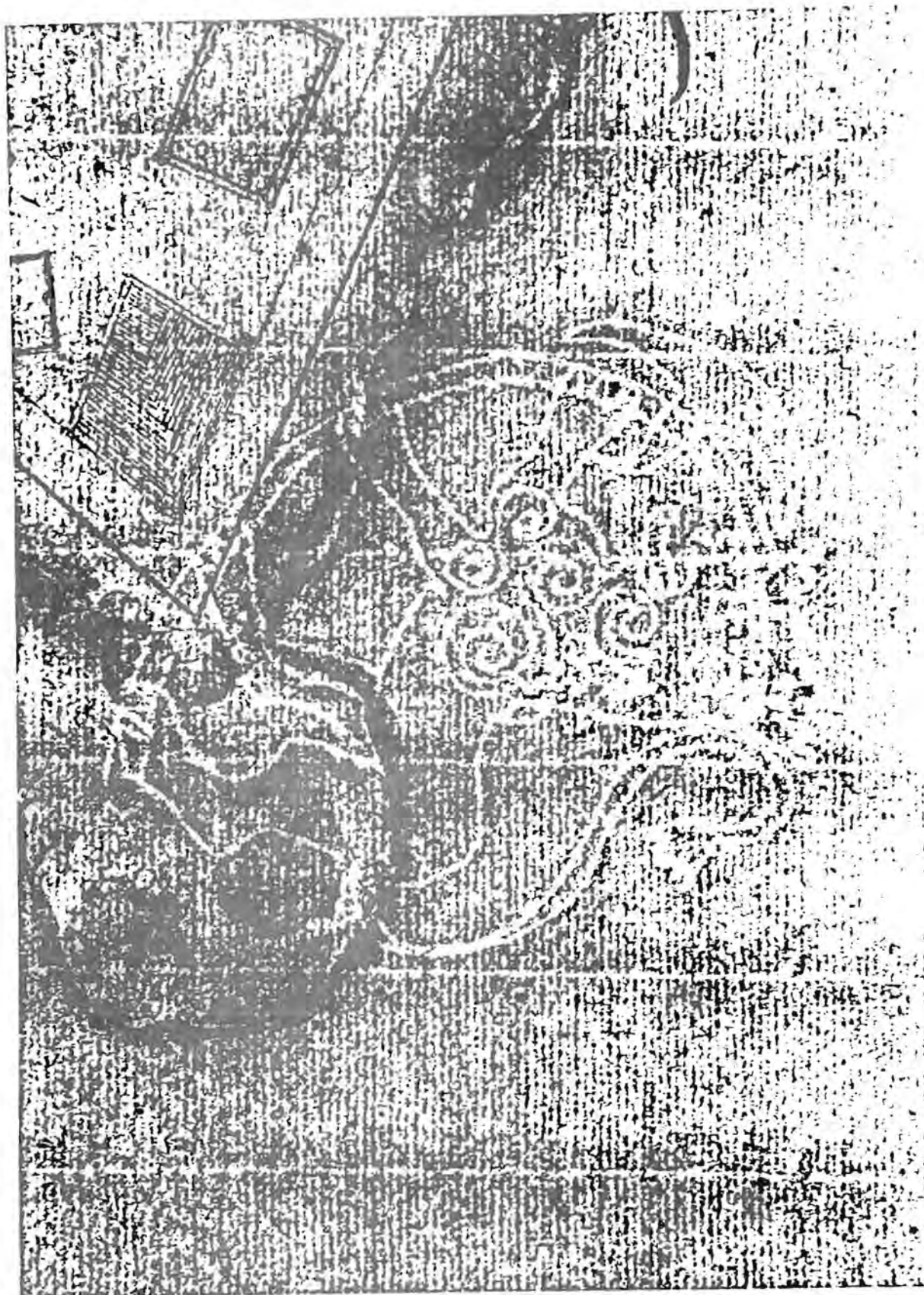
Ved å nytte filigranologien, læren om papirvannmerker, har vi skaffet oss basis for studiene av et interessant festningsanlegg i viktige epoker av nordisk historie.

Et senere kart er daterbart till 1757, og da er vi på sikker historisk grunn.

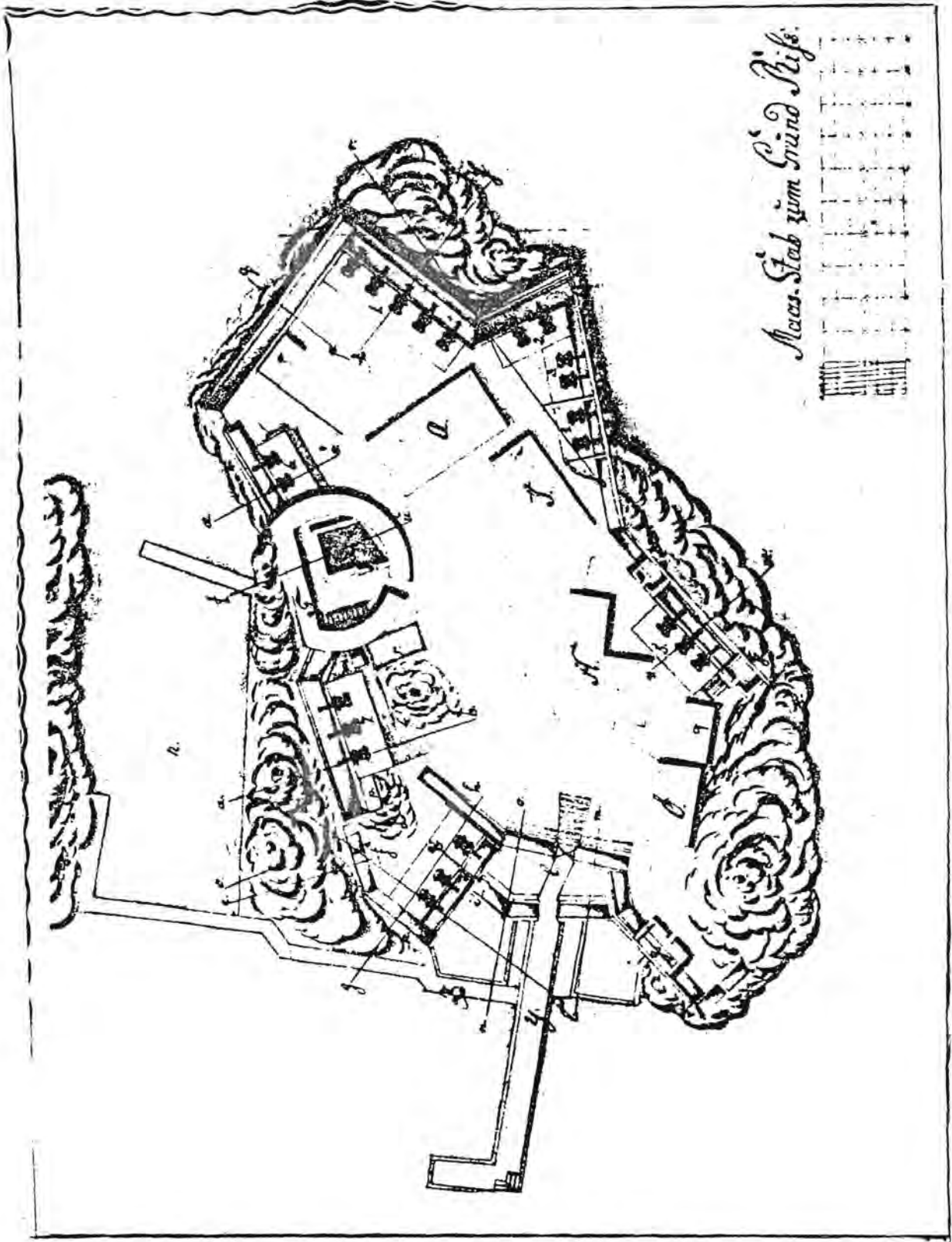
S TAVERN. Co.

Begynnelsen af 1700-tallet.

Vannmerket viser at papiret til kartet er laget mellom 1700 og 1707 på Bentse Bruk i Christiania.

Neues Stab zum Grund Riße.

FELT-SIDE OR WIRE-SIDE OUTSIDE ?

As far as I know, H M Fiskaa was one of the first to draw our attention to the fact that two-thirds of the Norwegian paper folded into quires was doubled in such a way that the felt-side appeared outside. (H M Fiskaa: Norske Papirmøller og deres Vannmerker 1695-1870, Oslo 1973, pp 129-131.)

In going through some collections of original papers, I noted down - as far as possible - what I perceived or believed to perceive in this respect.

The results were the following:

		<u>felt-side outside</u>	<u>felt-side inside</u>
B Cramer collection, Dutch papers,	18/19 C.	156 = 80 %	40 = 20 %
E Kirchner, mainly German papers	17/18 C.	174 = 77 %	52 = 23 %
Lewak, Swedish papers	18/19 C.	528 = 55 %	425 = 45 %
H M Fiskaa	18/19 C.	66 %	34 %

I admit, the quantities of sheets examined are rather small, and there may be some errors in determining the felt- or wire-side of the papers. Apart from this, I think it questionable, whether Fiskaa is right in attributing the above to the methods of couching, laying and drying. Yet one thing is certain, that the clerks, in using hand-made papers, preferred the felt-side to write upon. Perhaps this may be the reason why many paper makers doubled their sheets the felt-side outside.

Hilversum, September 1979.

EDO G LOEBER

AV

GÖSTA LILJEDAHL

(Fortsättning från föregående nummer)

VATTENMÄRKEN

FRÅN

STENSHOLMS HANDPAPPERSBRUK

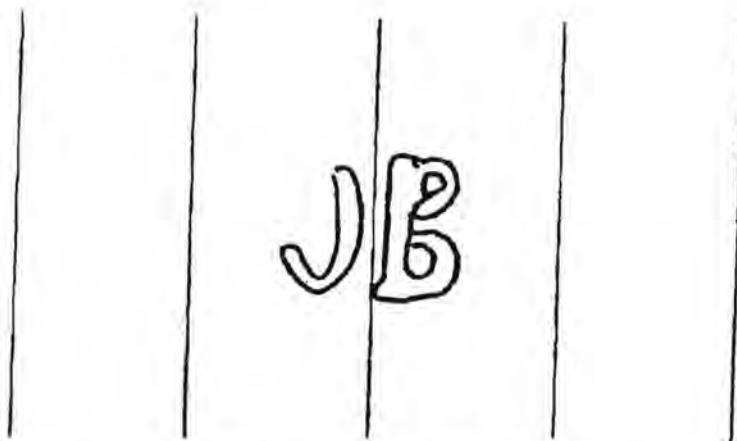
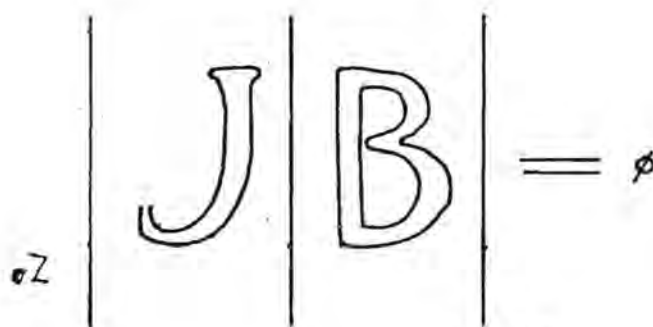
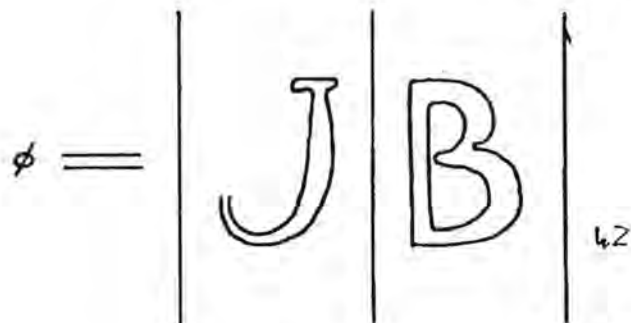

Bild 1. 17/10 1751 vA
(JB = Jöransberg)

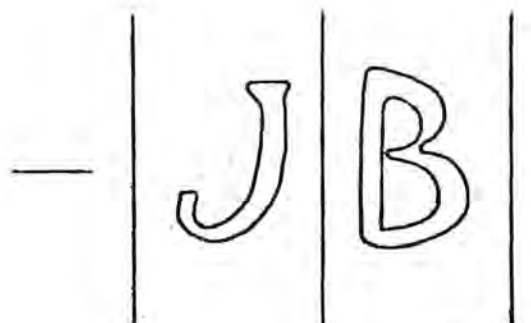

27/8-1767

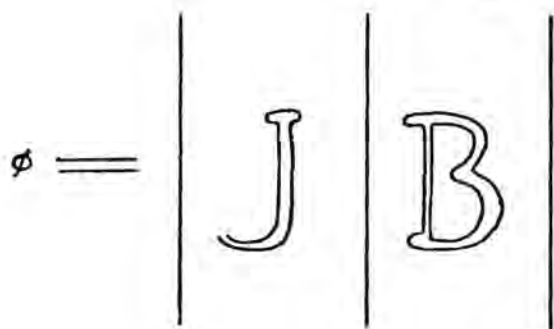

27/8-1767

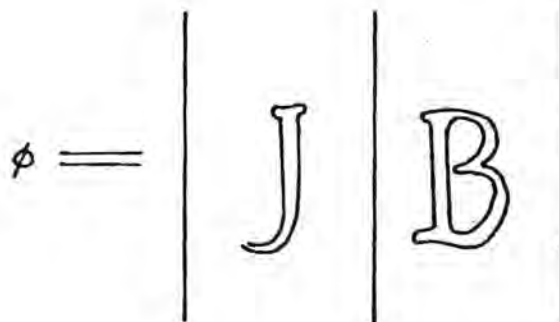
Bild 2.

E 1770

5/6-1777

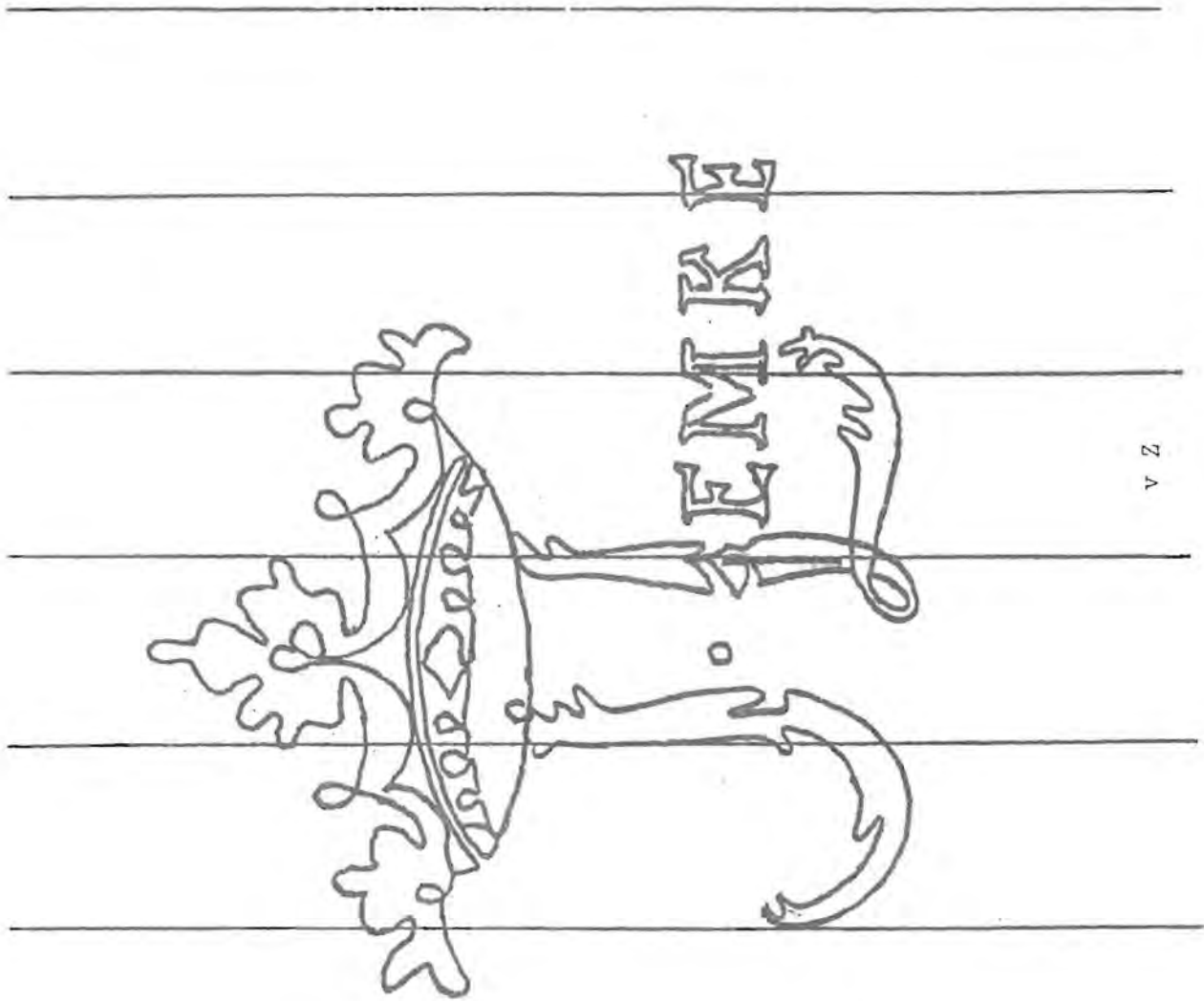

4/6-1779

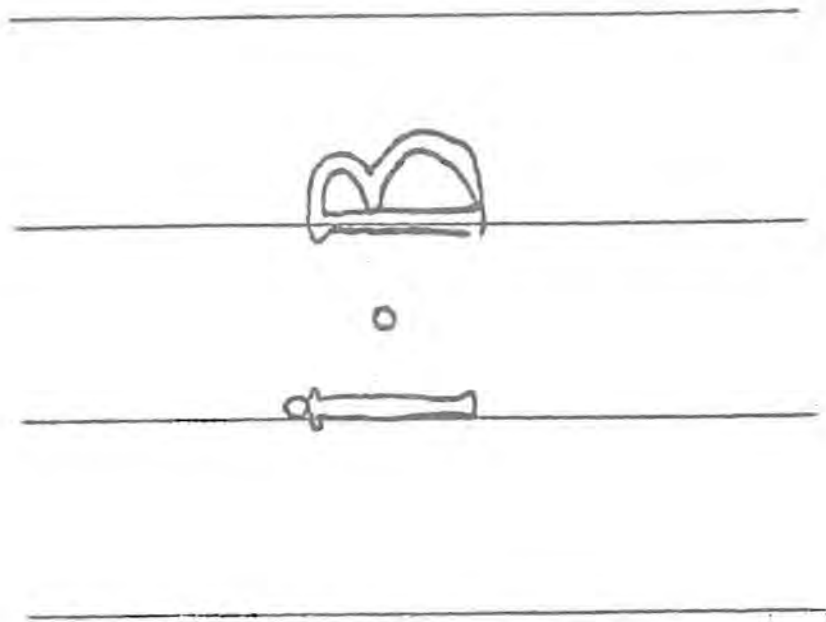
F 1 2666

Bild 3.

v z

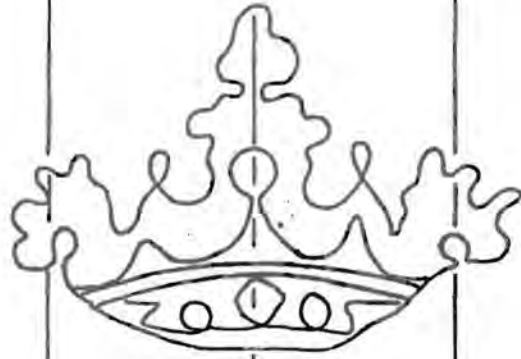

h z

IONAS
LEMKE

Bild 5. vZ

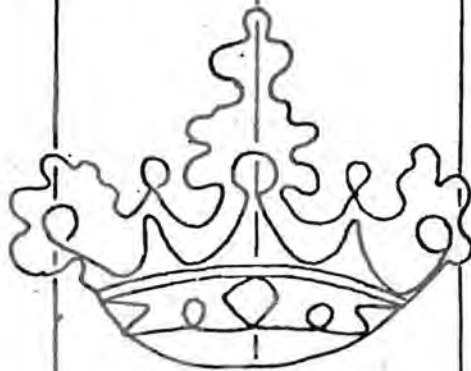
J B

= 0

I B

1798

I B

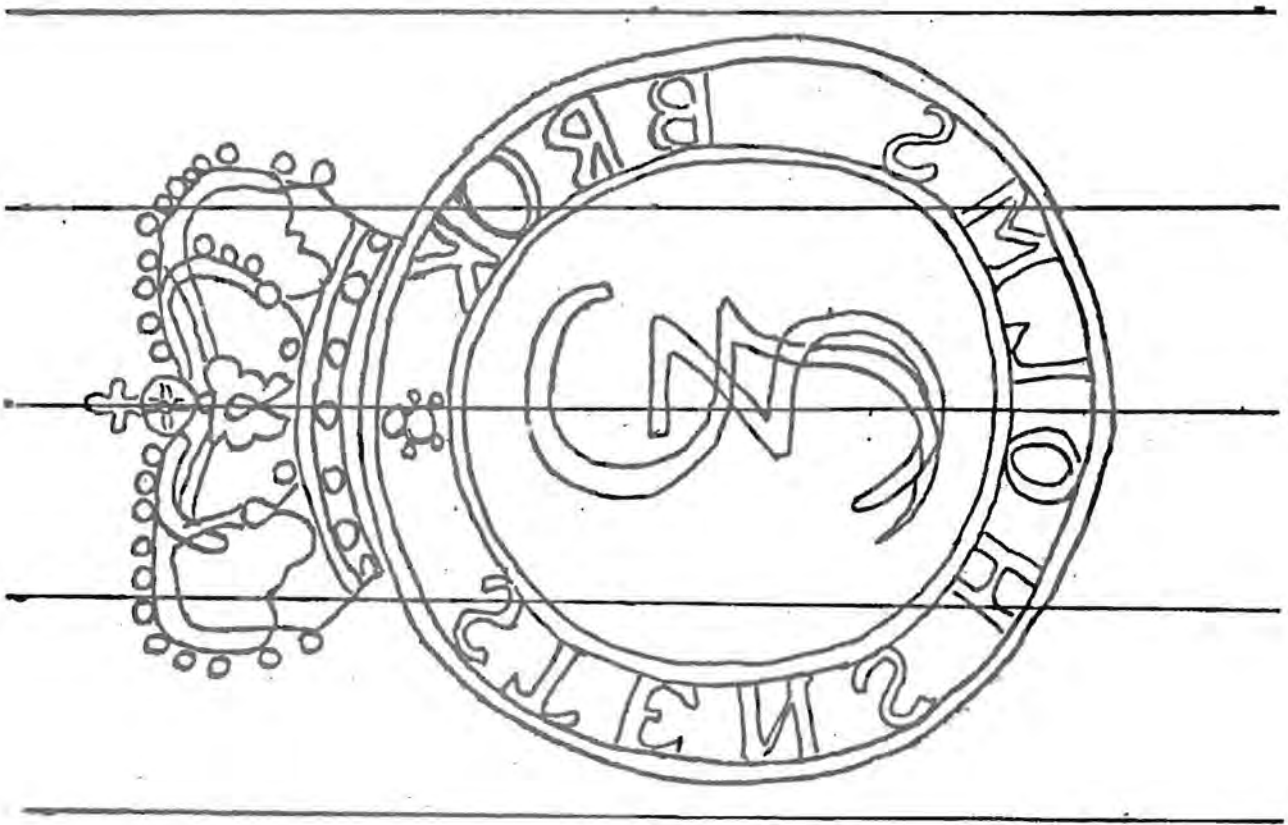
1788

1788

Bild 6.

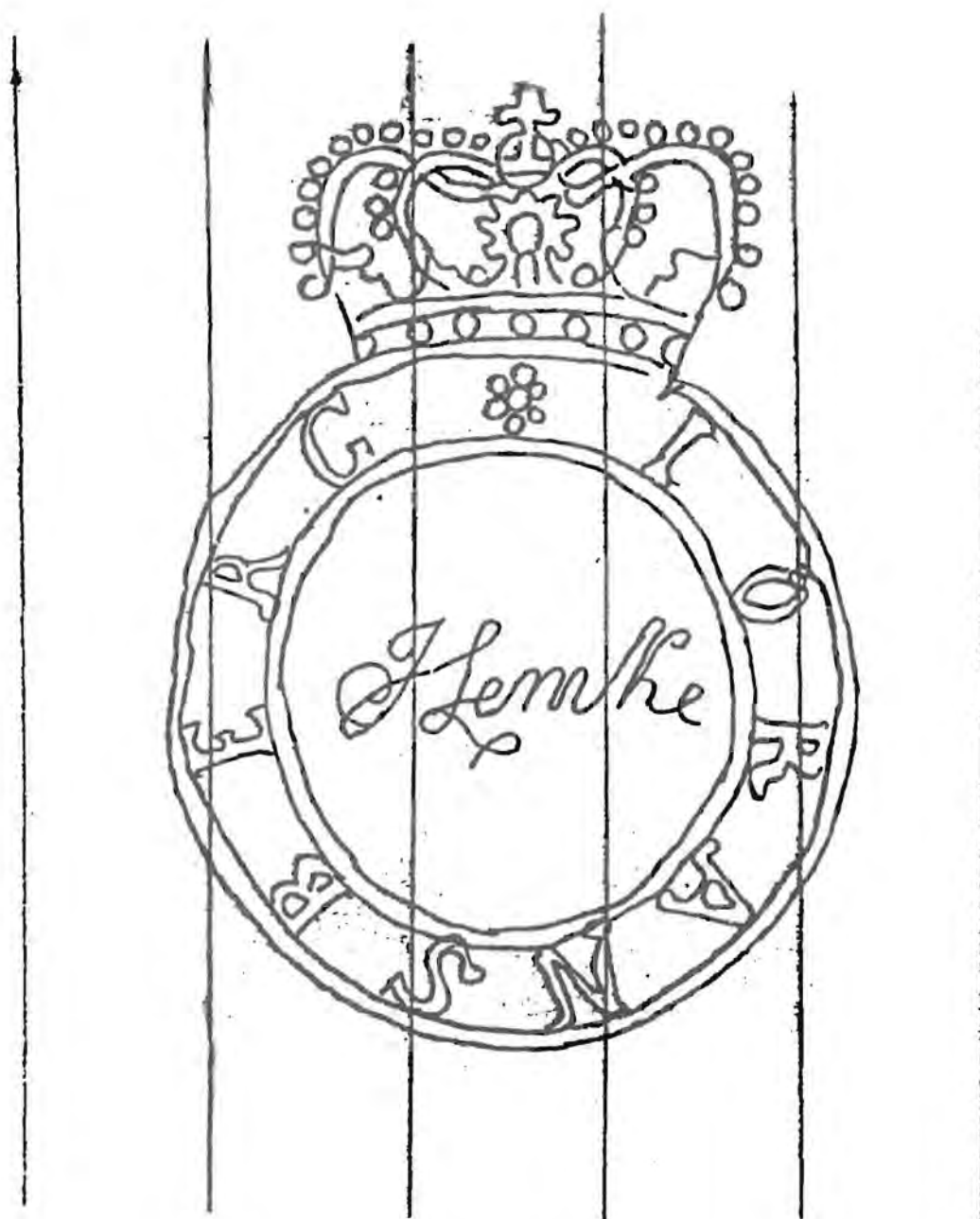
J L E N K E

h z

v A

Bild 7. 1770-talet

h 2
utan m/m

Bild 8. C:a 1800.

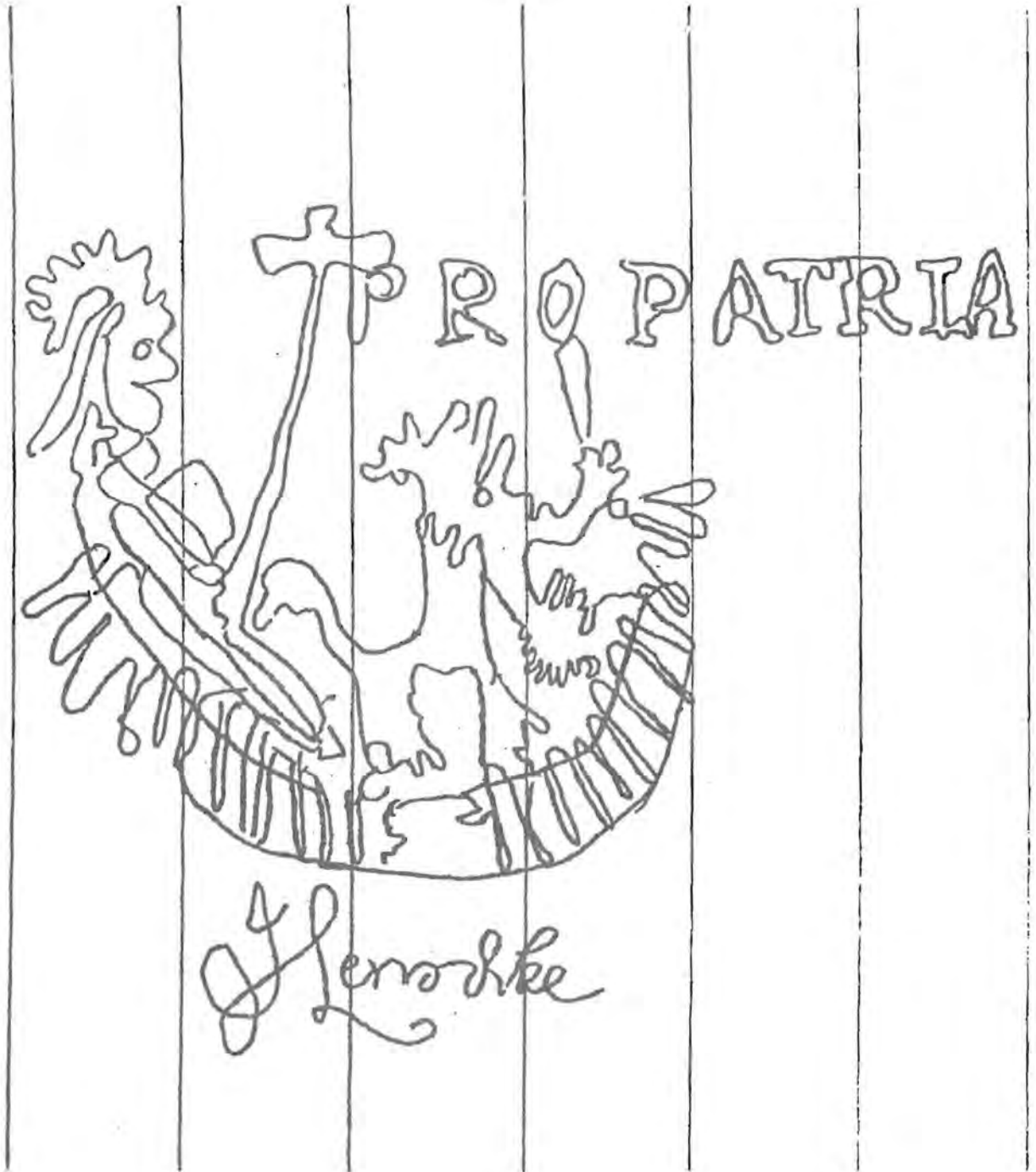
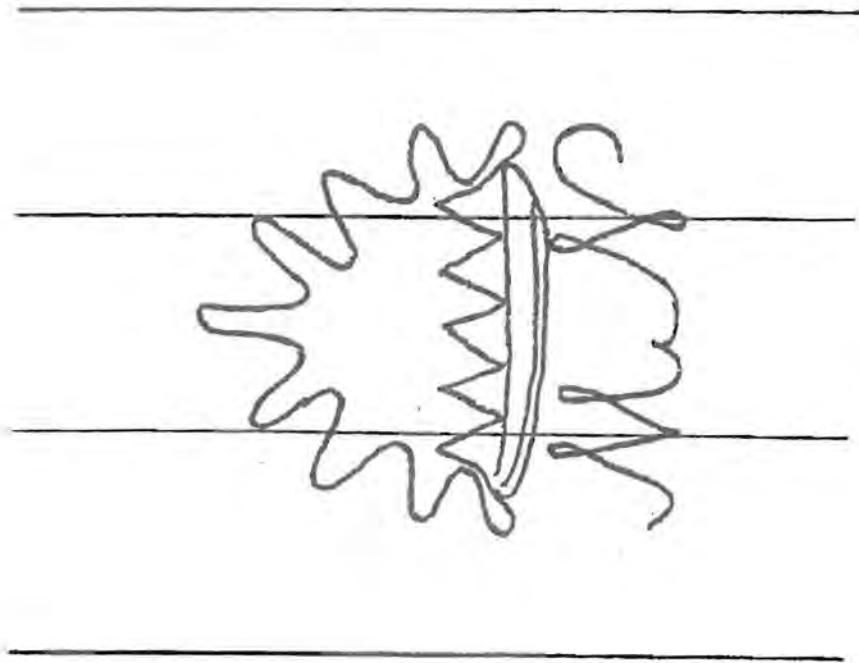

Bild 9. 1799-1814.

Pro Patria
J. Lembke

v z

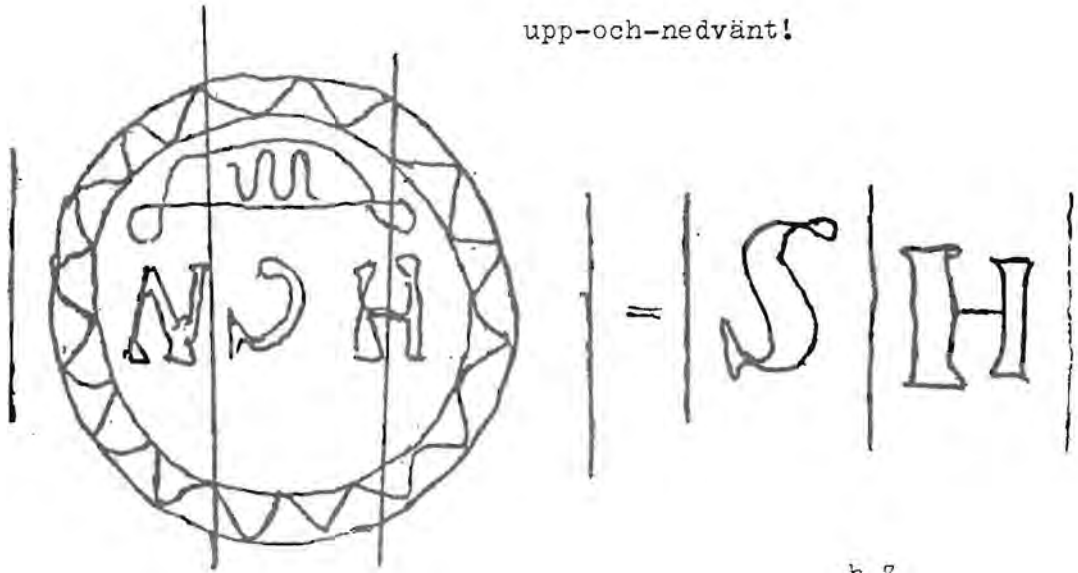

h z

Bild 10.

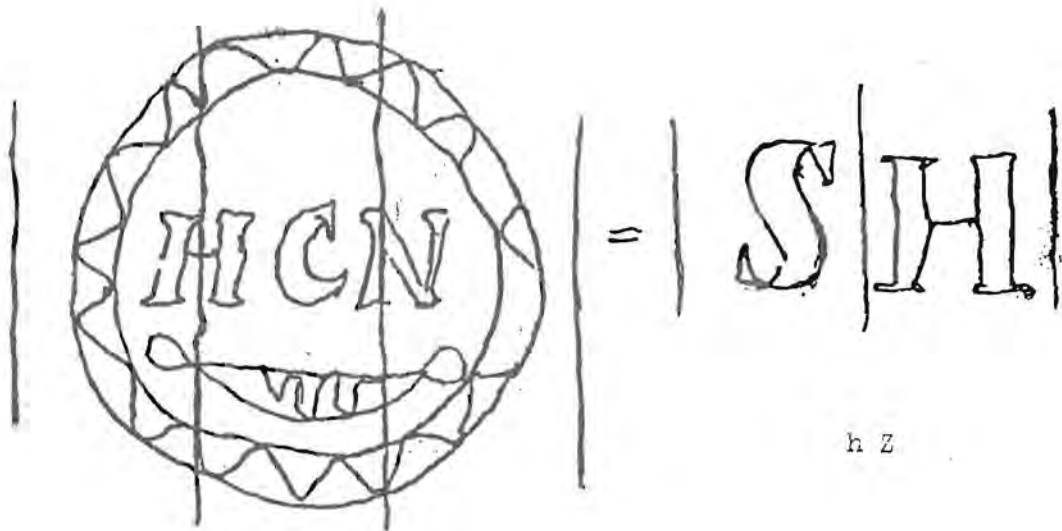
(M N = Magnus Näsberg)

upp-och-nedvänt!

h z

v z
5/12 1818

h z

v z
16/11 1818

STENSHOLM

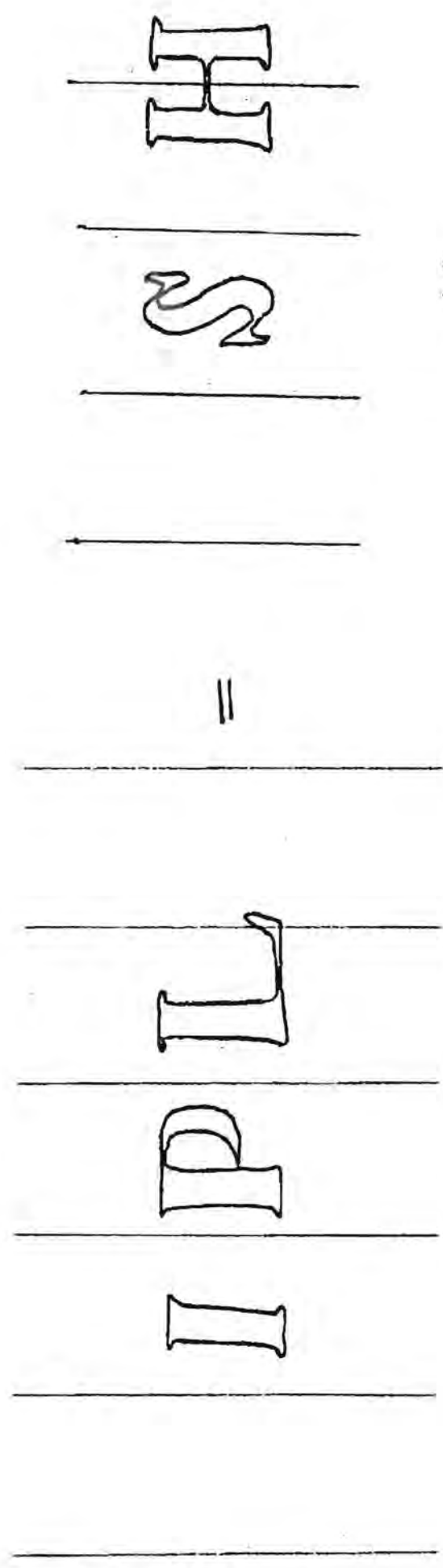
h z

STENSHOLM
HICN

v z

STENSHOLM

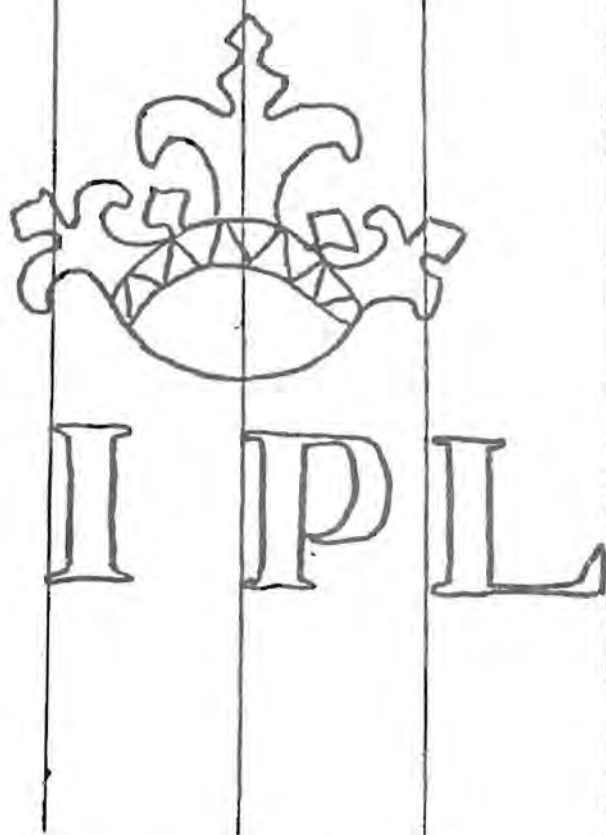
h z

v z

h z

Bild 14. 1823.
 (I P L = J. P. Lundström)

h A

Bild 15. 1821.

J P LUNDSTRÖM

velin

Bild 16. 6/5 1828.

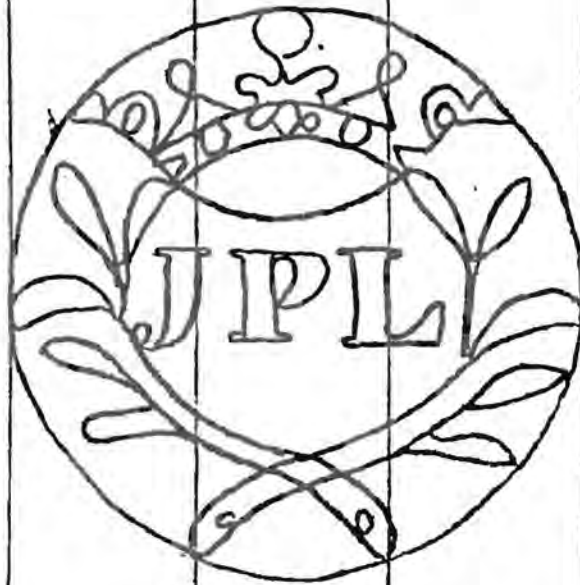

Bild 17. 1827.

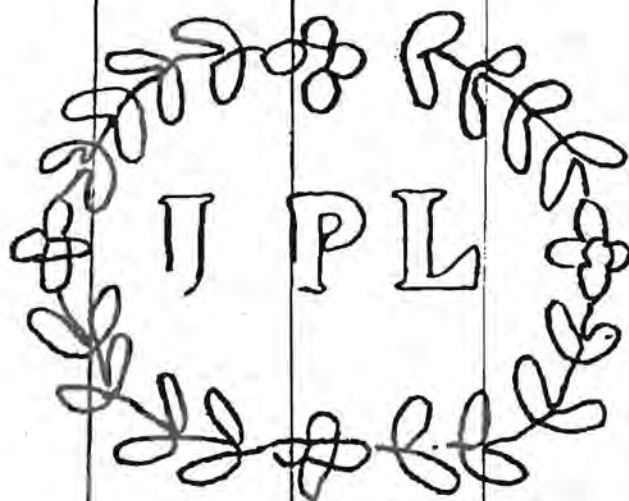

Bild 18.

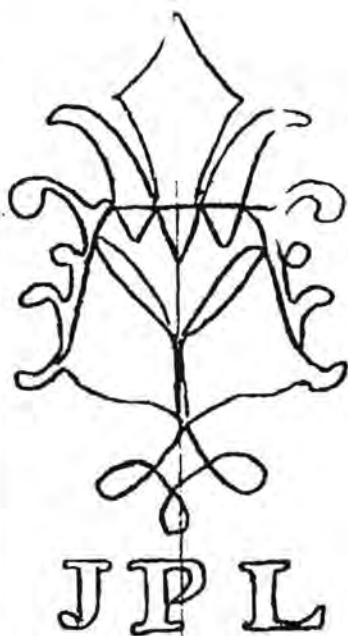

Bild 19.

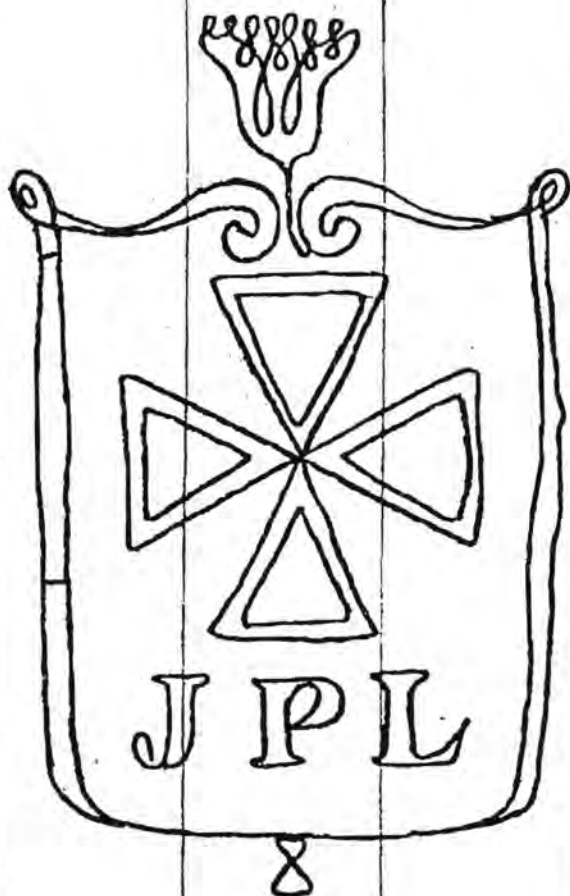

Bild 20.

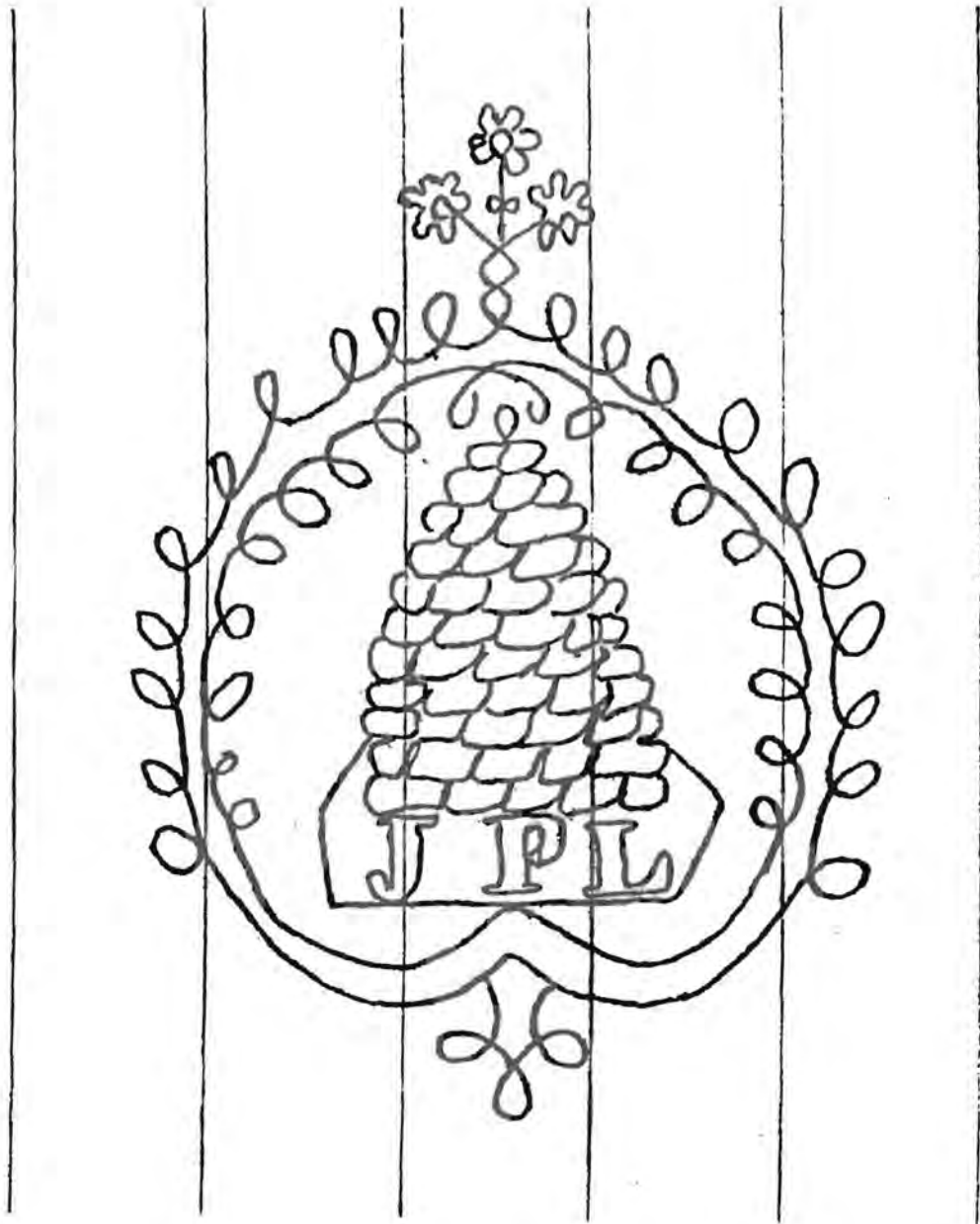
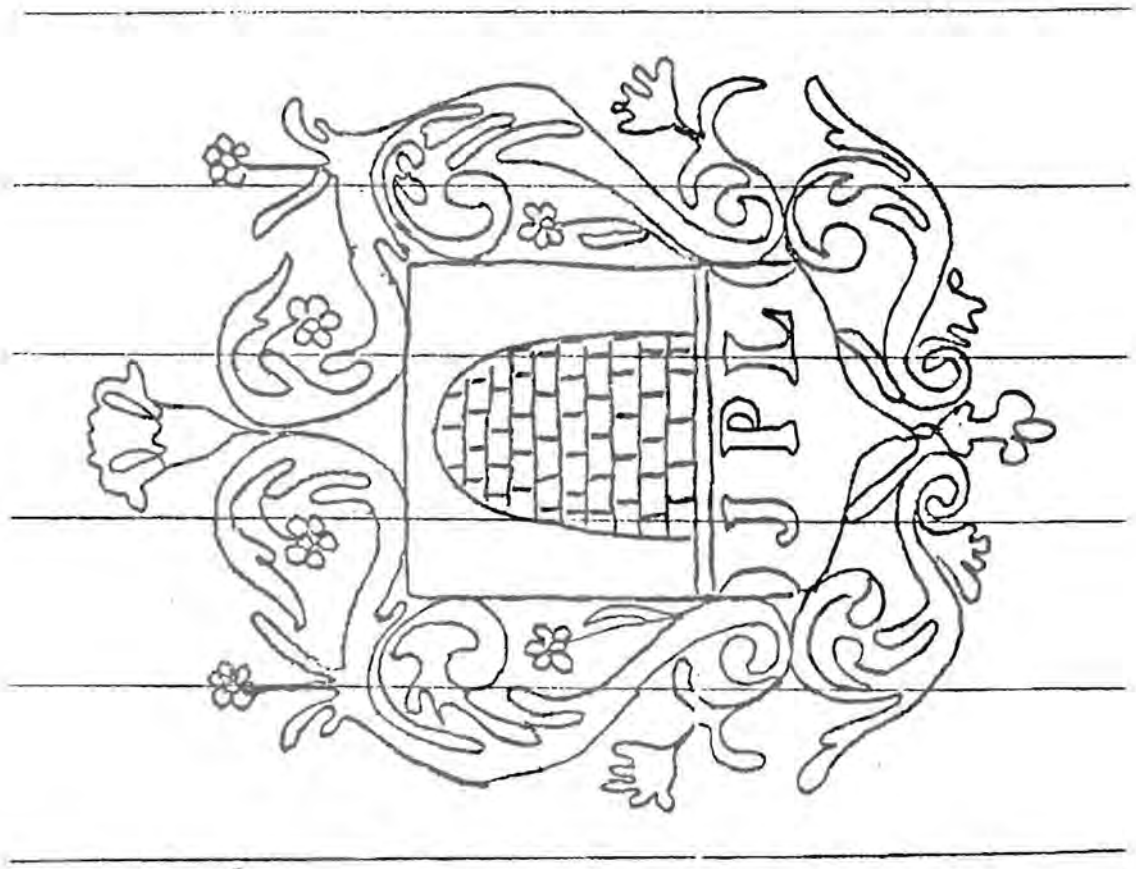
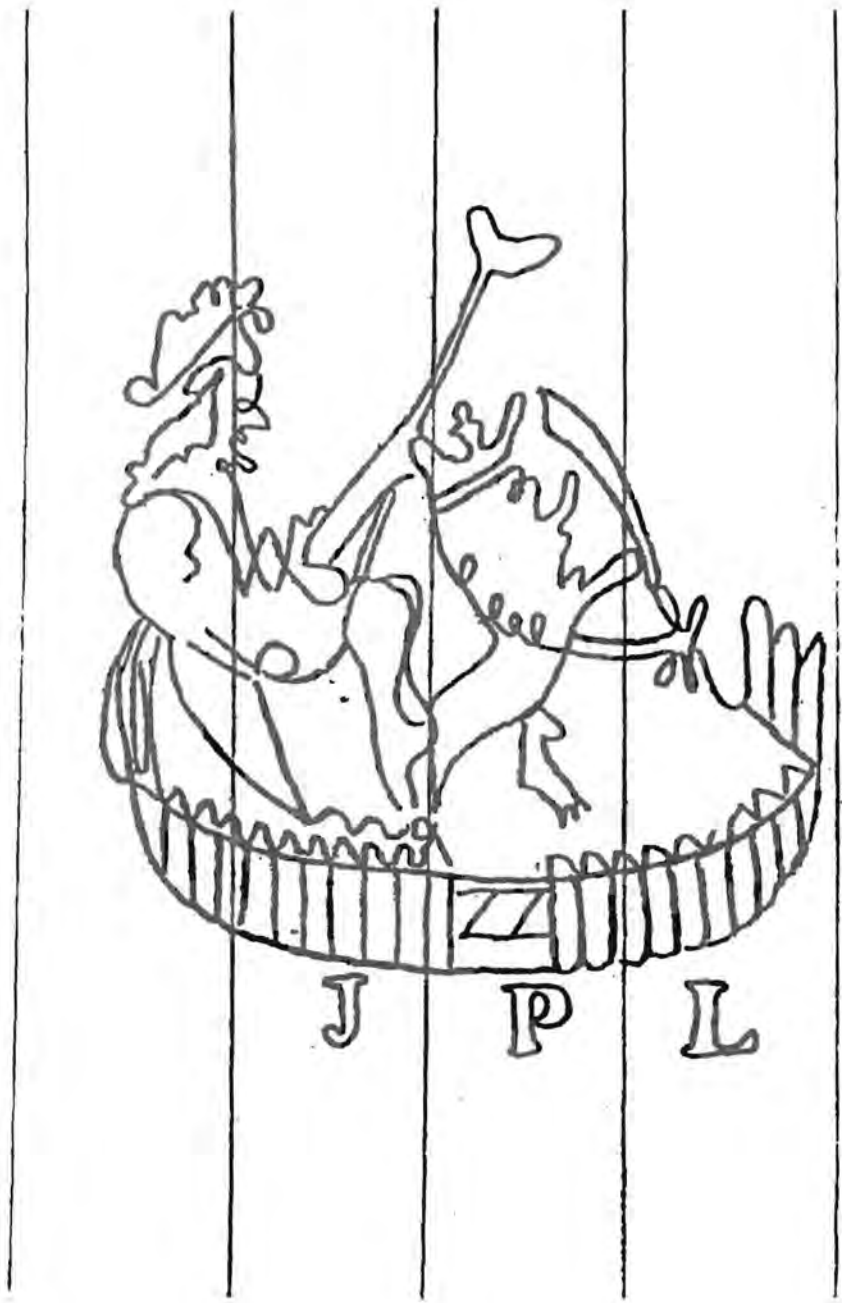

Bild 21. C:a 1844-50.

STENS HÖLNE

Bild 22. C:a 1835-15.

v z

Bild 23.

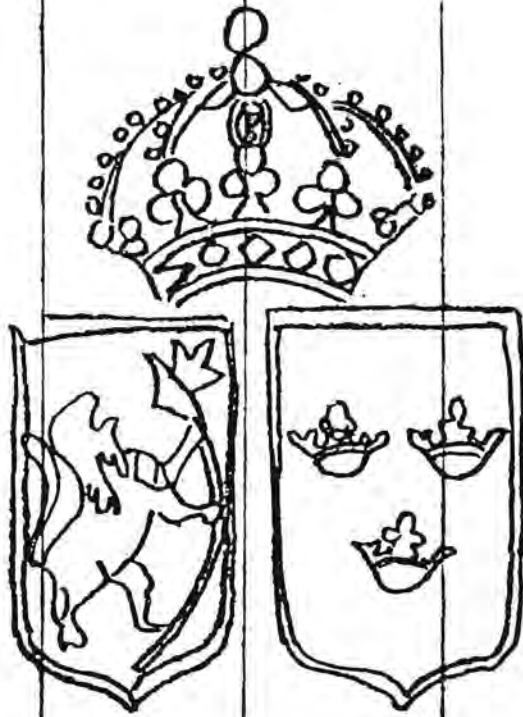
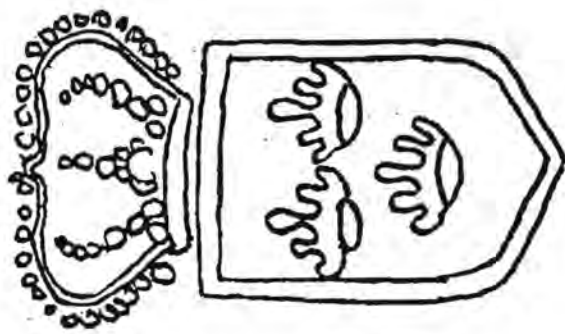

Bild 24.

"Unionsmärket"

STEINSVOLLM

Bild 25.

Maskingjort papper 1880.

S
T—H
I

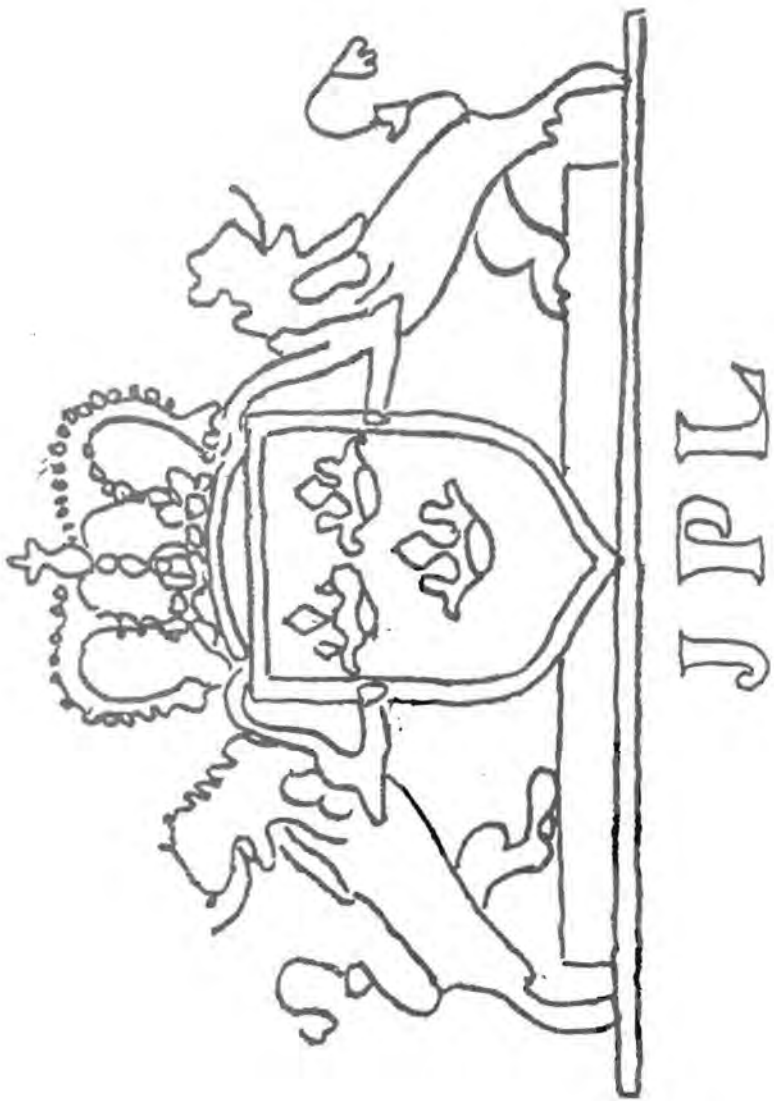

Bild 26.

velin 1837-1850.

GUSTAV SKOG

14.5.1897 - 22.8.1979

Gustav Adolf Skog var född på Ströms säteri, Hjärtums socken, Lilla Edet, där hans far var rättare. - Gustav började sin långa bana inom pappersbranschen på Inlands AB redan år 1910, först som kontorist, sedan i fabriken, enär tillverkningsviden var och förblev hans livs stora intresse. I början av 1920-talet arbetade han på Fridafors Bruk och därefter flyttade han till Nols Pappfabrik utanför Göteborg. Han blev verkställare på Industripapp och stannade där till år 1936, då han anställdes vid Finsjö Pappersbruk. Där blev han fabrikschef och var kvar till år 1944, då han fick erbjudande att starta upp Lagerfors Bruk, Moholm, som legat nere några år. Han lyckades väl med detta och fick i gång produktion av kvalitét, som bruket inte tidigare tillverkat, bl a konstläderpapp. År 1947 slutade han där för att bli egen företagare genom inköp av AB Svenssons Kartongfabrik i Göteborg. Hans stora intresse för papptillverkning och därmed sammanhängande problem gjorde att han ofta gjorde resor ut till fabrikena, där han även flitigt anlätades som konsult.

Gustav Skog hyste ett stort och levande intresse för NPH och dess verksamhet. Genom sin livslånga verksamhet som pappmakare kom han att bli föreningens obestridde mästare inom sitt fack: den handgjorda papper, där hans kunskaper ingav stor respekt. Många av oss erinrar sig med glädje medlemsmötena i Markaryd 1973 och Ösjöfors 1977, då vännen Gustav fick rika tillfällen att ösa ur sitt kunskapsförråd. Vid Industrimuséet i Göteborg lade Gustav ner mycket osjälviskt arbete vid den teknikhistoriskt mycket intressanta pappersavdelningen, som han kände utomordentligt väl, och där bl a hans arbete med rekonstruktionen av Katrinefors första pappersmaskin från år 1872 på ett utmärkt sätt visade prov på Gustavs mångsidighet. Vid de dagar på hösten 1978, då Industrimuséet i samarbete med medlemmar från Virserums Hembygdsförening anordnat en utställning kring det handgjorda papperet, fick Gustav glädjen att se talrika skaror göteborgare som åskådare vid demonstrationen av tillverkningen av handformat papper.

Vid några tillfällen medarbetade han även i NPH-Nytt, vilket undertecknad med stor tacksamhet noterat.

Bland vännerna inom NPH kommer Gustavs minne att bestå.

Från Grafiktriennalen

Vid triennalsymposiet den 7 mars hölls bl a följande föreläsningar:

NILS G STENQVIST: Liten pappershistorik. Försök med papper på Konst-
högskolan.

ARNEUF HONGSLO: Papperskemi.

JAN GLOF RUDÉN: Datering med hjälp av vattenmärkning.

Pappersmakarna **GEORG ANZELIUS** och **HERBERT CARLSSON**, Tumba, demonstrerade tillverkning av handgjort papper.

Pappershantverkets angelägna historia

Sune Nordgren skriver här om några konstnärer som lärt sig använda gamla, nästan glömda metoder inom pappershantverket.

Ur
Dagens
Nyheter
3/4-80

SAMTIDIGT med Grafiktriennalen visar Liljevalchs (tom 13 april) en utställning kallad **Papper**. Den är sammanställd av fem grafikelever från Konsthögskolan som av genuint intresse och ren nyfikenhet velat göra klart för sig pappershantverkets rika möjligheter och samtidigt se upprinnelsen till sitt eget arbetes historia. Papperet har ju alltid haft avgörande betydelse för djuptrycksgrafikens bilder, pregnansen och uttrycket, svärtan och ljuset.

På initiativ av läraren Nils G Stenqvist kom en fördjupningskurs i gång som leddes av erfarna pappersarbetare från Tumba bruk. Med museala redskap och nästan glömda metoder överfördes de rätta greppen ur hand i hand.

Att så här vända tillbaka och styvsnackat bevara äldre arbetsätt är angeläget för allt fler yngre, inte bara konstnärer, och det kan i dag inte längre avfärdas som romantik och reaktion. Kursen resulterade också i ett begripligt och kärleksfullt informativt kompendium som finns att köpa under utställningen.

Visst blir räddningsaktionerna begränsade och den nya andhämtningen ofta konstgjord, men för många hantverk är det insatser i elfte timmen. Det gäller att överbrygga ibland fleja generationers vakuüm och hävda ytterligare en dimension i det välstånd som skapats under de senaste fyra decennierna med helt andra produktionsformer. Det handlar om delaktighet, historisk överblick och arbetsglädje.

Några av eleverna har använt sina nyvunna färdigheter för att tillverka eget papper att trycka grafik på. Andra har gått vidare från materialet och använder papperet som ett konstnärligt uttrycksmedel.

Därför är utställningen i konsthallens entréhall, detta svårhantlerliga utrymme, en tre-stegsupplevelse. Först materialet i sig, handgjort papper som fått sitt liv och sin färg av de mest skiftande tillsatser: alger, frön, bär, löv, mossor, hår, sågspån m m. Så sammanställningen av arken till bildtyper och föremål: rullar, reliefer och avtryck i pappersmassan medan den ännu var våt och formbar. Sist men inte minst det estetiska arrangemanget, en medveten och genomtänkt rumsbildning. En installation med pappersmoln jämt svävande från taket, en avskärmande pappersmur och pappersfönster, öppningar i de massiva stenväggarna.

SUNE NORDGREN

PAPPER OCH VATTENMÄRKEN

EN UTSTÄLLNING I RIKSARKIVET

Utställningen har vernissage den 14 april
och pågår sedan under hela sommaren 1980

Adress: Fyrverkarbacken 13-17,
Stockholm

GÖSTA LILJEDAHLS
samling av svensk pappers-
historisk litteratur är till
salu. Samlingen omfattar
ca 14 hyllmeter.

Intresserade kan vända sig till

Fru Anna-Lisa Liljedahl
Hockebyvägen 33
161 40 BROLLA

tel 08/25 82 78